

26. OKT 1998

Nyhedsbrev nr. 26 - okt. 1998

ISSN 0908-3553

Redaktør af dette nr. *Anna Braasch*

Indholdsfortegnelse:

Annonce for medlemsmøde	2
Nekrolog	3
Annonce: Leksikalske datasamlinger, Dansk Standard	4
LEDA i det 21. århundrede?	5
Anmeldelse af <i>Fransk-Dansk ordbog</i> , Nyt Nordisk/Arnold Busck	6
8. Nyt om EURALEX	9

Returadresse:

K.T.Thomsen, Gads Forlag, Vimmelskaftet 32, DK-1161 København K

MEDLEMSMØDE

TORSDAG DEN 26. NOVEMBER 1998, KL. 19.30

I LOKALE 13-1-43

PÅ KØBENHAVNS UNIVERSITET, NJALSGADE 80

Chefredaktøren for den sydafrikanske Woordeboek van die Afrikaanse Taal (WAT), **Dr. D.J. van Schalkwyk**, holder et foredrag med titlen:

THE TRANSFORMATION OF THE BUREAU OF THE WAT IN A NEW POLITICAL DISPENSATION

1. The political and language situation in South Africa before the 27. April 1994
2. The language situation in the "new" South Africa
3. Preparations done by the WAT for the "new" South Africa
4. Planning of transformation
5. A Plan of Action
6. The result of the transformation process

Der vil bagefter blive lejlighed til at stille spørgsmål.
Som sædvanlig vil foreningen byde på øl og vand.

NEKROLOG

Suaviter in modo

I anledning af professor, dr.phil. Poul Lindegård Hjorths død den 21. maj 1998

Ved flere lejligheder havde LEDA held til at inddrage Poul Lindegård Hjorth i sit virke. Til Nyhedsbrev nr. 12 - januar 1993 indvilgede han i at anmelde to ordbøger: Henning Bergenholtz' *Dansk Frekvensordbog. Baseret på danske romaner, ugeblade og aviser 1987-1990* og Egil Pettersens *Bergensordboken. Ord - udtrykk - vendinger og begrep i Bergens bymål*.

En naturlig følge af de to fremragende anmeldelser var at bede Poul Lindegård Hjorth medvirke ved et medlemsmøde om ordbogsanmeldelser som LEDA arrangerede i november samme år. Hans bidrag hér havde titlen *Om at anmelde ordbøger i fagtidsskrifter*. Jeg tror ikke LEDA's bestyrelse på forhånd havde orienteret Hjorth om at bidragene ved medlemsmødet tænkte trykt i et kommende nyhedsbrev, men på trods af stort arbejdspress lovede han dog at forsøge at levere et manuskript til den fastsatte dag. Da det fejl- og rettellesfrie, maskinskrevne manuskript dukkede op (det var før han blev computeriseret, og jeg havde lovet ham at en student ville gøre hans manuskript maskinlæsbart), var det med dette følgebrev: *Kære Ebba! Hvad siger du så? Endda før fristens udløb! Det er jo kun en bagatel, men jeg vil alligevel gerne have lov at læse korrektur på det; visse mennesker har den slags særlige lyster. Mange venlige hilsener Poul*. Manuskriptet blev (af mig!) skrevet ind på pc og korrekturlæst grundigt - meget grundigt - før det gik tilbage til forfatteren. Til min store lettelse kom manuskriptet tilbage med følgende ord: *Studenten har gjort et fint stykke arbejde: jeg kan ikke finde en eneste fejl. Du må hilse hende og rose hende!*

Poul Lindegård Hjorths indlæg blev trykt i LEDA's *Nyhedsbrev nr. 14 - februar 1994*. Indlægget, som han kalder et causeri, er et meget personligt bidrag. Naturligvis giver det en beskrivelse af hvordan han arbejder med en ordbog han har påtaget sig at anmelde, men samtidig giver indlægget et smukt og klart billede af Pouls egenskaber. Indlægget viser at han rummer alle de egenskaber som en leksikograf ideelt set burde have: det viser hans beskedenhed, hans akribi, hans brede kendskab til dansk og nordisk sprog, hans flid og arbejdsevne, hans krav og evne til formidling, hans opfattelse af at teorier beviser deres værdi i en praktisk brug, hans realistiske opfattelse af bestemte opgavers gennemførlighed og hans medmenneskelighed og humoristiske sans.

Om sine forudsætninger som ordbogsanmelder skriver Hjorth i anmeldelsen *Leksikograf er jeg ikke, men jeg har nogle års praktisk erfaring med ordbogsarbejde (Gammeldansk Ordbog, Supplement til Ordbog over det danske Sprog)*, og jeg har i mange år været knyttet til et sådant arbejde som medlem af tilsynsråd o.l. Her glemmer forfatteren at nævne sin *Dansk-svensk ordlista* som han udarbejdede sammen med Bengt Sigurd, og som blev trykt første gang i 1961. Medlemskabet af tilsynsråd dækker over et stort og uvurderligt arbejde som tilsynsførende ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs store ordbogsprojekter *Gammeldansk ordbog, Supplement til Ordbog over det danske Sprog* og *Den Danske Ordbog*. Blandt forudsætningerne for anmelderarbejdet kunne Hjorth også have nævnt sine store beskrivelser af den danske leksikografis historie, fx *Danske ordbøgers historie* (trykt bl.a. som

Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Præsentationshæfte 12, 1983) og den grundige og ræsonnerende oversigt over og gennemgang af den danske leksikografi i perioden 1962-87, som er trykt under titlen *Leksikografi i Forskningsprofiler*, udgivet af Selskab for Nordisk Filologi i 1989. Også den nyttige og flere gange genoptrykte og reviderede *Vejledning i brug af Ordbog over det danske Sprog* (1970) kunne være nævnt som en leksikografisk merit.

Poul Lindegård Hjorth beskriver hvordan han uhyre grundigt benytter en ordbog gennem længere tid, og hvordan han konfronterer ordbogens praksis med de mål den sætter sig i indledningen, før han begynder at forfatte anmeldelsen. Derefter når han frem til, som han beskriver det, *et mere ydmygt afsnit af vurderingsområdet, nemlig påvisningen af egentlige fejl, lige ned til den pedantiske pågribning af stave- og trykfejl*. Dette område bør efter Hjorths mening ikke fylde for meget i en anmeldelse, men *det skal klart fremgå af anmeldelsen, om en ordbog også i detaljer bærer præg af den omhu og nøjagtighed, som må kræves*.

Om en anmeldelses sproglige form hedder det *Jeg arbejder meget med anmeldelsens form, dels naturligvis fordi jeg i almindelighed gerne vil skrive læseligt og tilgængeligt, dels fordi jeg anser det for at være både i tidsskriftets og det anmeldte værks interesse, at anmeldelsen er let at læse. Så vidt jeg kan se, hjælper det på læseligheden, hvis anmelderen i det mindste glimtvis afstår fra at føre sig frem med højtidelig alvor*.

Til slut behandler Poul det intrikate problem det er at skulle anmelde "venners" ordbøger. De bør ikke have særbehandling, men man skal gerne kunne omgås dem bagefter. Dette dilemma er *én blandt flere stærke tilskyndelser til give anmeldelser en urban form. Suaviter in modo*.

Poul der som ingen anden repræsenterede *Fortiter in re*, fremhævede *mildheden*.

Ebba Hjorth

ANNONCE

STANLEX-gruppen og Dansk Standard meddeler at nedenstående publikation er nu udkommet og kan bestilles på vedlagte bestillingskort.

Dansk Standard DS 2394-1

Leksikalske datasamlinger. Indholds- og strukturbeskrivelse. Del 1: Taksonomi til klassifikation af oplysningstyper. (84 sider.)

Leksikalske datasamlinger er term- og ordbaser, elektroniske ordbøger eller trykte ordbøger og ordbogskomponenter i sprogteknologiske produkter dvs. publikationen henvender sig til leksikografer, terminografer, datalingvister og alle andre der arbejder med beskrivelse af ord.

Et par citater fra afsnittet Anvendelsesområde belyser formålet med at udarbejde en sådan standard:

"Standarden kan bruges ved **planlægning, opbygning og brug af en leksikalsk datasamling**. Standarden kan endvidere bruges ved **udveksling af leksikalske data** mellem forskellige datasamlinger."

"Nærværende del 1 har til formål at få oplysningstyper i leksikalske datasamlinger klart adskilt, defineret og navngivet. Den har ikke til formål at foreskrive, hvilke typer oplysninger der bør forekomme i en given leksikalsk datasamling."

Anna Braasch

LEDA i det 21. århundrede?

For de fleste leksikografer er computeren et uundværligt redskab i det daglige arbejde, og for mange af LEDAs medlemmer er e-post, Internet og andre former for digitalt samvær en naturlig del af hverdagen. Men hvis en og anden skulle have forsøgt sig med at opspore vores udmærkede forening derude i den elektroniske verden, ja så er han eller hun desværre blevet skuffet. Nok giver en søgning på LEDA resultat, nogle har endda med ordbøger at gøre, men den ægte vare kan man altså ikke finde. Måske er det for dårligt, og måske skulle vi tage og gøre noget ved det.

LEDAs budget rummer ikke mulighed for ansættelse af en informationsmedarbejder til at tage sig af den slags pr-opgaver, så derfor efterlyser vi blandt foreningens medlemmer én der frivilligt kunne have lyst til at give sig i kast med at udforme en hjemmeside for foreningen.

Den kunne fx indeholde:

- en kort beskrivelse af LEDAs formål og aktiviteter
- oplysninger om relevante adresser, telefonnumre m.m.
- et katalog over de specialinteresser der er dækket ind af foreningens medlemmer
- udarbejdelse af relevante links til beslægtede vidensområder

men i øvrigt står alle muligheder selvfølgelig åbne for selv at komme med idéer og forslag. Vi forestiller os at hjemmesiden ikke blot skal henvende sig til LEDAs egne medlemmer, men også være et sted som hurtigt kan findes af folk der, måske perifert eller midlertidigt, arbejder med leksikografiske spørgsmål, således at LEDA kan blive et mere synligt knudepunkt for kontakt og formidling af leksikografisk viden.

Hvis der er nogen af medlemmerne der har den fornødne tid og lyst til at tage udfordringen op, hører vi meget gerne fra jer. Grib kuglepen, telefon eller tastatur og ret henvendelse til formanden eller et af bestyrelsesmedlemmerne så vi kan komme i gang med opgaven.

Lars Trap-Jensen

ANMELDELSE

Andreas Blinkenberg og Poul Høybye: *Fransk-dansk ordbog 1-2*

Hovedredaktør: Professor, dr.phil. Jens Rasmussen. 3. udgave, 2100 sider. Pris incl. moms: 1.895 kr. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, København 1997.

Denne 3. udgave af ordbogen er en grundig revision af den 2. udgave fra 1984. Revisionen berører over 20% af ordmaterialet, 15% er simpelthen fjernet og erstattet af nyere ord. Redaktionen har således fjernet en del ældre litterære ord, samt forældede tekniske udtryk, f.eks. indenfor det maritime, ældre benævnelser vedrørende radio og telefon samt fagudtryk fra nu forsvundne håndværk. Til gengæld har man forøget ordforrådet indenfor biologi, miljøbeskyttelse, informatik, politik osv. Herved er ordbogen nået op på ca. 83.000 franske opslagsord og ca. 1 million danske gengivelser, hvorved den er den største nutidige ordbog fra fransk til et andet sprog. Hele ordbogsmaterialet er overført til EDB og der forberedes til udgivelse i 1998 en elektronisk udgave på CD-ROM, der samtidig skal rumme den Dansk-franske ordbog fra 1991.

Ordbogens lay-out er særdeles behageligt og overskueligt. De enkelte artikler har følgende opbygning: opslagsordet er anført med fedt, fulgt af fonetisk transkription. Herefter grammatiske oplysninger samt evt. emneområde og stilniveau og slutteligt oversættelse(r). Homografer adskilles via romertal, grammatisk opdeling via arabertal og betydningsopdeling via store bogstaver. Denne basisedel kan være fulgt af en eksempeldel, hvori anføres opslagsordets anvendelse i faste udtryk, kollokationer osv. Der er derimod ingen eksemplificering af standardanvendelser. De undertiden (og uundgåeligt) talrige læsningopdelinger er opstillet på en meget klar og læservenlig måde. Enhver tvivl om tegn og symbolers betydning forsvinder ved konsultation af den indledende grundige og pædagogiske indføring (på dansk og fransk) i ordbogens opbygning. Ordbogen dækker et stort og varieret ordforråd og vil være til uvurderlig hjælp såvel for den litterært interesserede, der læser værker fra forrige og dette århundrede, som for den, der vil følge med i den aktuelle debat i de franske medier. Der er således tale om et særdeles nyttigt værktøj til alle, der ønsker at beskæftige sig med fransk over det elementære niveau. Som fremtidig bruger af ordbogen kan jeg derfor kun være enig i Billeskov Jansens begejstrede anmeldelse i Politikens kronik d. 12. februar 1998.

Som praktiserende leksikograf har jeg naturligvis lidt andre briller på og vil i det følgende se nærmere på de valg, man i redaktionen har ønsket at træffe indenfor de klassiske problemstillinger, der bl.a. omfatter følgende:

1. opbygning af ordbogsartiklerne
2. principper for opdeling i læsninger
3. håndtering af sammensætninger og faste udtryk
4. dækningsgrad.

I sidste nummer af LEDA anmeldte Henrik Selsøe Gyldendals røde fransk-danske ordbog. Jeg har fundet det hensigtsmæssigt at sammenligne de to ordbøgers håndtering af faste udtryk og af dækningsgrad ud fra Henrik Selsøes opslag, som hovedsagelig er indenfor standard EDB-ordforråd - idet man bl.a. må forvente, at den store ordbog medtager de ord, Henrik Selsøe savnede i den røde.

1. Opbygning af ordbogsartiklerne

Som det fremgår ovenfor har redaktørerne med held bestræbt sig på et overskueligt lay-out med klart markeret skel mellem de forskellige oplysningstyper. Når man som leksikograf går artiklerne nærmere i sømmene, opdager man imidlertid nogle skønhedspletter. Lad os se på et eksempel, der er nævnt i Vejledningen side XIV, nemlig verbet *apprendre*, "at lære". Artiklen er delt op i A,B,C, altså tre betydninger af verbet. Disse betydninger er: "A) lære (n.); erfare, få at vide, høre, høre tale om, få at føle. B) lære (*qc. à q. (dat) én n.*); undervise i. C) meddele, oplyse [om], belære om, gøre bekendt med." Af denne serie (korrekte) oplysninger fremgår at betydning A) konstrueres med subjekt og objekt, B) med subjekt, objekt og dativobjekt, hvorimod C) ikke har anført konstruktion, hvilket ikke er konsekvent. Hvis der var anført eksempler på standardbetydningerne, ville man have kunnet regnet C)-betydningens konstruktion ud - eller hvis man havde brugt et fast kodningsformat med obligatorisk udfyldning, ville alle ord være sikret samme oplysninger. I eksempeldelen til *apprendre* anføres særlige konstruktioner, men det er ikke angivet, hvorvidt disse konstruktioner hører til en af tre anførte betydninger. Ved andre ordbogsindgange, f.eks. ved *interrupteur* side 1054, er det derimod klart angivet, hvilken læsning de forskellige faste konstruktioner hører til. Denne sidste model er nok den mest tilfredsstillende, når den kan lade sig gennemføre. Det er ligeledes - med rette - den model, man har valgt i præpositionsartiklerne. Men, som sagt indledningsvis, de enkelte artikler er i deres helhed klart og overskueligt opbygget.

2. Principper for opdeling i læsninger

Læsningopdeling er et af de vanskeligste problemer for en ordbogsredaktør. Det er næsten umuligt for en enkelt redaktør at være konsekvent i sit arbejde, desto sværere er det naturligvis at opnå konsistens i et så stort værk med så mange medarbejdere. Som det fremgår af det forudgående, kan der være vanskelige valg at træffe ved skelnen mellem homografer og ved betydningsopdelinger. Gode eksempler på uproblematisk homografskelnen er f.eks. *voler*: I "flyve, jage" og II: "stjæle, bestjæle" samt *fraise* I: "jordbær", II: krøs, pibekrave m.m. III: "fræser, bor". Betydningsopdelinger kan være mere problematiske, f.eks. den overfor anførte opdeling ved *apprendre*, hvor opdelingen i A og B virker mere syntaktisk end semantisk betinget og C egentlig ikke virker nødvendig.

I den forliggende udgave har man i særlig grad bestræbt sig på at foretage en ny og mere systematisk fremstilling af præpositionerne. Man har opdelt i en generel del og i specifikke dele, opdelt efter det overordnede ords ordklasse. Ved præpositionen *sur*, f.eks., gennemgås først præpositionens forskellige betydninger med typiske eksempler (NB: her fraviges, med held, princippet om at eksempeldelen kun rummer mere stivnede udtryk). Herefter gennemgås, ligeledes med standardeksempler, frie eller valensbundne præpositionsvalg efter bestemte verber (typeopdelingen er her ikke indlysende): f.eks. *donner sur*, *se baser sur*, *agir sur*,

compter sur ..., efter bestemte substantiver: *la vue sur le lac, un livre sur le naturalisme, la victoire sur la tuberculose*, i faste udtryk, osv. Dette er en glimrende fornyelse. Oplysningerne genfindes - naturligvis - under de relevante opslagsord: *baser, donner* (når man leder længe nok i den lange artikel!), *agir, compter, vue, livre, victoire*. Den nye opstilling er en fin service for brugeren - man kunne ønske princippet udbredt til andre dele af ordbogen, hvorved naturligvis grænsen mellem den gode ordbog og en grammatik bliver udvisket - men det er kun en fordel for brugeren. (Der er nogle opstillingsmæssige skønhedspletter ved præpositionsartiklerne: hovedopdelingen er ikke ens, f.eks. har ikke alle præpositioner et punkt 1. *Generelt*, der er ikke konsistens vedrørende anvendelse af punktum eller ej efter arabertallene (se f.eks. præpositionen *chez*, der veksler mellem 1, 2. og 3) og endelig er præpositionernes opstillingsprincipper ikke medtaget i den ellers glimrende oversigt side X.)

3. Håndtering af sammensætninger og faste udtryk

Et klassisk problem for leksikografen er, hvorledes man skal håndtere sammensætninger og faste udtryk. Det er specielt problematisk for et romansk sprog som fransk, i modsætning til germanske sprog, idet kun et fåtal er sammenskrevne på romanske sprog, hvorved de formelt ligner frie kombinationer af ord. Undertiden kan romanske faste konstruktioner analyseres kompositionelt, men langt hyppigere har helheden en betydning, der er forskellig fra de enkelte dele - samtidig med, at der kan være bevaret en kompositionel mening. Hvis jeg f.eks. taler om *châteaux en Espagne*, kan det være, at jeg faktisk hentyder til spanske slotte, men det kan også være, at jeg bruger det faste udtryk, der betyder "luftkasteller".

Hvor skal man forvente at finde et fast udtryk? I ovennævnte tilfælde, skal det så stå under *châteaux* eller under *Espagne*? Som omtalt i Henrik Selsøes anmeldelse af Gyldendals fransk-danske ordbog kan brugeren spille megen tid, hvis der skal ledes under forskellige indgange. Her synes Blinkenberg og Høybye-ordbogen at have håndteret problemet bedre end Gyldendals røde ordbog, idet sammensætninger hos Blinkenberg og Høybye for det meste kun står under det, man umiddelbart vil opfatte som hovedordet. Jeg har undersøgt nogle tilfælde, som er nævnt af Henrik Selsø: *montagnes russes*, "rutschebane" står kun under *montagne* og *tenir du prodige*, "grænse til det vidunderlige" står kun under *prodige*. Til gengæld står *imprimante à laser*, "laserprinter", såvel under *laser* som under *imprimante*, men desværre ikke i helt samme form, idet der det ene sted står [à] altså optionel præposition, ikke det andet sted. *Pavillon de complaisance*, "bekvemmelighedsflag", står ligeledes under begge opslagsord. *Interruption de grossesse*, "svangerskabsafbrydelse" står som forventeligt ikke under *grossesse*, men under *interruption*. Til gengæld står ordet lidt selvmodsigende i to varianter, en, fejlagtigt med bestemt artikel: *interruption de la grossesse*, og en anden, senere i indgangen: *interruption volontaire de grossesse*. Med den annoncerede elektroniske udgave kan man forestille sig, at det bliver et mindre problem at skulle lede rundt i ordbogen efter det relevante opslagsord. Men generelt er dette vanskelige problem altså vel håndteret i Blinkenberg og Høybye-ordbogen.

4. Dækningsgrad

Nogle gængse faste sammensætninger, der tilhører det moderne ordforråd, og som ikke frit kan dannes - eller forstås - ud fra de elementer, sammensætningen består af på et af sprogene, mangler ifølge Henrik Selsøe i Gyldendals røde ordbog. Jeg har undersøgt, om de findes i den større ordbog. Vedrørende printertyper, har vi mødt laserprinterens ovenfor. Den nu mindre brugte matrixprinter findes begge steder: *imprimante matricielle*, medens begge ordbøger mangler *imprimante à jet d'encre*, altså den mere moderne "inkjet/bubblejet". Begge ordbøger mangler *page d'accueil* "hjemmeside", *mettre en surbrillance* "highlighte" og andre gængse udtryk, hvorimod Blinkenberg-Høybye, til forskel fra Gyldendal, f.eks. har medtaget "fotosats" *photocomposition*. Her er kun omtalt et begrænset, men moderne ordforråd som test for dækningsgrad. Jeg vil herudover henvise til Billeskov Jansens mere detaljerede og særdeles velvillige omtale af ordbogens dækningsgrad.

Konkluderende vil jeg rose Jens Rasmussen og staben bag den nye Fransk-danske ordbog for deres store indsats for at ajourføre denne institution af en bog. Det er sket med omhu og veneration for de gamle værdier (det store ordforråd, den brede dækningsgrad og den høje kvalitet) samt åbenhed overfor de nye behov (fornyelse af ordforrådet, nye redigeringsprincipper).

Lene Schøsler, Romansk Institut, Københavns Universitet
schoesl@coco.ihh.ku.dk

NYT OM EURALEX

Fra d. 4. til d. 8. august afholdt EURALEX sin 8. internationale kongres. Kongressen fandt sted i Liège i Belgien i universitetets campus uden for byen.

Første dag var afsat til såkaldte pre-EURALEX tutorials. Der var dels et forløb om forskellige problemer forbundet med udarbejdelsen af fremmedsprogsordbøger (ledet af repræsentanter for Collins i Glasgow dels et om tilrettelæggelse og udnyttelse af terminologidatabaser (ved Alain Reichling fra Europakommisjonenens oversættelsestjeneste).

De øvrige dage var der tre sideløbende sektioner hver med op til otte forelæsninger pr. dag - i alt 62 forelæsninger samt tre plenarforedrag af mere almen karakter herunder bud på hvad man kan forvente sig af fremtidens leksikografi på baggrund af den teknologiske udvikling. Der var tilstræbt en vis emnenærhed inden for hver sektion men med en overvægt af emner relateret til datalingvistik og en i øvrigt meget bred vifte af emner blev der en del vandren frem og tilbage mellem de tre lokale sektioner rent fysisk foregik i.

Omtrent halvdelen af indlæggene behandlede datalingvistiske emner som f.eks. automatisk ordklasse- og betydningsbestemmelse af homografe former, søgning på og behandling af

flerordsforbindelser samt beslægtede emner vedr. opbygning og udnyttelse af korpora ved udarbejdelsen af ordbøger.

Blandt de øvrige emner var en del præsentationer af forskellige projekter f.eks. automatisk omvending af tosprogsordbøger samt forskellige specialordbøger (både et- og tosprogs).

Sidste dag afsluttedes med fællesmøde for alle EURALEX-medlemmer. Her valgte man den nye styrelse der fik Ole Norling-Christensen fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab som præsident. Oplysninger om styrelsens øvrige medlemmer og om EURALEX i øvrigt findes på websiden: **www.ims.uni-stuttgart.de/euralex**.

Her kan man ligeledes rekvirere Proceedings for den netop afholdte kongres i Liège.

Næste EURALEX-kongres afholdes fra d. 8. til d. 12. august 2000 i Stuttgart.

Yderligere oplysninger om EURALEX står i brochuren Membership Information som er vedlagt dette nummer af LEDA Nyhedsbrev.

Thomas Troelsgård